

Det ord tro

Per-Olof Johansson

Den 29.3.2017 havde jeg en forkortet version af denne artikel i Flensborg Avis. Her er så den oprindelige artikel, garneret med lidt billeder. Jeg synes mere og mere godt om den helt korte version fra avisen. På den anden side synes jeg, der i denne oprindelige version er gjort bedre rede for mellemregningerne, og dem har jeg intet i mod, at nogen læser

Danmark er et kristent land siger de. Jeg vil godt bestille en tegning med den overskrift og så Jesus med svøben, som jager hele blå blok ud af kirken som de sidder der og fifler med deres vekselboder og lader milliarder rulle forbi og desuden skiltes med deres kristendom! Hvad er det med den kristendom, hvad er tro?

Jeg kan forstå Moses og profeterne, Jesus og Muhammed – de har jo den direkte kontakt med Gud. Men fordi de siger det, hvad jo enhver kan sige, hvordan er det så de har været i stand til at få andre overbevist, det er det mærkelige. Tro er åbenbart ordet.

- Tro
- Overbevisning
- Mening, mener
- Opfattelse
- Tillid
- Antager
- Håber
- Forventer
- Stoler på
- Formoder
- Oplever
- Føler
- Mærker
- Bevis

Tro – et ord med to betydninger, der i dagligdagen virker direkte modsatte. Der er mange synonymmer for den første betydning, men ikke mange for den anden. For den anden er der til gengæld et helt bibliotek, et helt bogtårn af forklaringer i modsætning til den første. Så hvad skal man tro?

Vi havde en lærer i underskolen, som var organist i kirken og kirkebogsfører. Han fortalte mig, at jeg ikke havde nogen bindestreg i mit navn, selvom jeg altid brugte det. Jeg forklarede, at det havde mine forældre fortalt mig, at jeg havde. Jeg gik hjem og spurgte og fik forklaringen, at pastor Andersen havde sagt, at det brugte man ikke i Danmark. Jeg stolede mere på mine forældre og har fortsat med at bruge en bindestreg. En fuldmægtig på Amtet sagde midt under skilsmissemforhandlingerne, at jeg godt kunne få den bindestreg, det kostede ikke noget. Jeg afviste ham: Jeg havde den jo allerede, hvad der så end stod i en offentlig protokol!

Vi havde også lærer Petersen, sorte Alfred i religion. Husker bedst når han stemte violinen. Men også at han sagde, at man ikke skulle tro, man skulle vide. Det har jeg så tænkt over siden: Jeg tror på Gud Fader, den almægtige. Det er en opgave, man ikke løser alene. Men nogen skal jo begynde og må begynde der, hvor de er nu.

Det ord tro må få lov til at blive det, det er, når der menes tro: tror vist nok. Der er det tro i modsætning til viden. Det ord tro i den betydning, har i grunden intet at gøre med den religiøse tro, selvom ateister gerne har det som udgangspunkt i debatten. Den religiøse ting 'tro' trænger til en nyformulering, og det er da et stort mål at sætte sig at bidrage til dette. Det lykkes ikke i første hug, men vær ikke i tvivl om, at det er det, som er ambitionen.

Sandby Kirkeblad

I 1989 havde jeg en lille artikel i Sandby Kirkeblad, hvormed jeg startede dette projekt.

Den lød som følger:

Fortvivlelse er tvivl overgået i håbløshed og kaos.

Fundamentalt at tvivle er eksistenstruende og slet ikke så rosværdigt, som de rationelle filosoffer har lært os det. Men tvivl er en nødvendige igangsætter og bør kunne ramme alle områder af livet.

Den klassiske vesteuropæiske tvivl er tvivlen på kristendommens sandhed.

Den starter som tvivl om kirkens institutioner og ender med at ramme kristendommen som sådan. Dog i en lille menneskealder er kirkens autoritet i den grad mindsket, og skolernes indoktrinering af kristne sandheder i samme

grad holdt for nar, at den gammelkendte tvivlen for lange tider må være unødvendig.

De nye tvivlere har i lang tid rejst tvivl både om kristendommens sandhed og om sandheden af det videnskabssyn, som forsøgte at erstatte den. Fremmede, nye eller selvopfundne religioners praksis er trådt i stedet, så omvendelserne er i og for sig ikke taget af.

Omvendelser til kristendom finder givet stadig sted, men er ikke meget omtalt - det skulle da være, når nogen bliver katolik. Romanen om de udøbte, der i en alder af 28 omvendes til folkekirken efter en religiøs krise og lader sig døbe, har vi endnu til gode. [Måske sket noget siden 89?]

Vi har på dansk et halvt udtryk: "Når fanden går i kloster" : Vi underforstår, at så er der intet, der bliver for småt at gå i rette med for hans hellighed.

Hvis man uden at føle sig omvendt til det ene eller det andet, alligevel føler trang til at overveje nogle følger af tvivlen - er det måske for at komme sig selv i forkøbet. Fordi tvivlens resultat - omvendelsen - tit har et skær af letkøbt frelsthed, hvor det sidste hop ind i folden også er et spring hen over rimelige argumenter. Men springet foretages for at undgå fortvivlelsen.

Derefter er det let at gøre op med lidenskaber, man ikke længere er grebet af. Man slår andre mennesker i hovedet med sit opgør og formaner dem til at føre et andet liv.

At tvivle på det berettigede i egne handlinger, det er i orden. Derfra er det et stykke vej til at mene, at motiver og konsekvenser er de samme for andre i noget, der ligner samme situation.

Selvretfærdighed er absurd som resultat af tvivl. Man skulle tro, at tvivlens proces havde lært tvivleren, hvor let vi alle bedrages, og at det er muligt at blive bedraget igen. Nej, tvivleren kaster, når han er omvendt, tvivlens mulighed overbord og bliver med sin skinhellighed en pest for omgivelserne. (Så nu har jeg advaret mig selv - mod hvad det nu er!)

Men - hvis jeg siger, at den fundamentale tvivl er eksistenstruende, må jeg vel undgå den ved omvendelse til tro? til en tro?

Modsætningen til tvivl er selvfølgelig ikke tro - faktisk er det i dagligsproget ord med parallelle betydninger. Når tvivlen er overvundet ved vi. Den tro, som frelser fra fortvivlelsen er: trofastheden mod livsmålet. Værdien af målet afgøres ikke af, om du når det. Derfor behøver uoverensstemmelse mellem en kunstners værk og liv ikke være en modsigelse af værkets sandhed - snarere vidner det om dets nødvendighed. På samme måde måles de kristne evangeliers sandhedsværdi af den kristne ikke på den historiske sandhed, men på, i hvilken grad de kan holde hans tro oppe.

Og troen er ikke "indbildning", men målet for eksistensen, og der er frit valg. Hvor meget interessanter kunne ikke den offentlige debat blive, hvis den ophørte med debatten om "tro og viden" i den sædvanlige facon, og erstattede den med debat om "livsmål og viden". Livsmål og viden former vi ud fra gensidig erfaringsudveksling med andre. Hvordan disse forenes, afgør vi i ensomhed. Der er fortvivlelsen en mulighed, men det er ikke den eneste mulighed.

Det lød da meget godt dengang, syntes jeg, og jeg har brugt de formuleringer siden. Men jeg er kommet frem til, at vi ikke flytter debatten, hvis vi ikke går hårdere til den udbredte ord af det ord tro. Det vil følge os mange år endnu, så

vi må prøve at tage tyren ved hornene. Vist er det værd at diskutere livsmål og viden, men det fjerner fokus fra, at religionen faktisk eksisterer.

Kernen er, at troen er ikke "indbildning", men målet for eksistensen, og der er frit valg.

For hver den som mener at have erfaret, at der bag religiøsitet befinder sig noget virkeligt og ikke blot en hjemmelavet 'følelse', må brugen af ordet tro om denne virkelighed fremstå som et forræderi. Vi må have et andet ord, et andet begreb til at dække denne virkelighed. Der kunne stables stabler af bøger om emnet, de findes, men det er ikke formålet her. Jeg vil tænke højt men kommer ikke med nye dogmer, der skal 'overbevise' læseren.

'Overbevist' – det lyder af beviser, men har den anden side med –når overbevisningen uden beviser bliver til (en) tro.

Historisk rigtighed kommer ikke her i betragtning. Jesus skrev intet ned. Så vi kan roligt forudsætte, at det hele ikke hænger på skriften.

At religionsudøvelsen er en 'social konstruktion' lyder rimeligt nok – hvad skulle det ellers være – men her af at udlede religiøsitetens fundament og baggrund også er det – er den store misforståelse, jeg vil til livs!

Le bare! For jeg ler med jer, det lyder som et overmenneskeligt projekt.

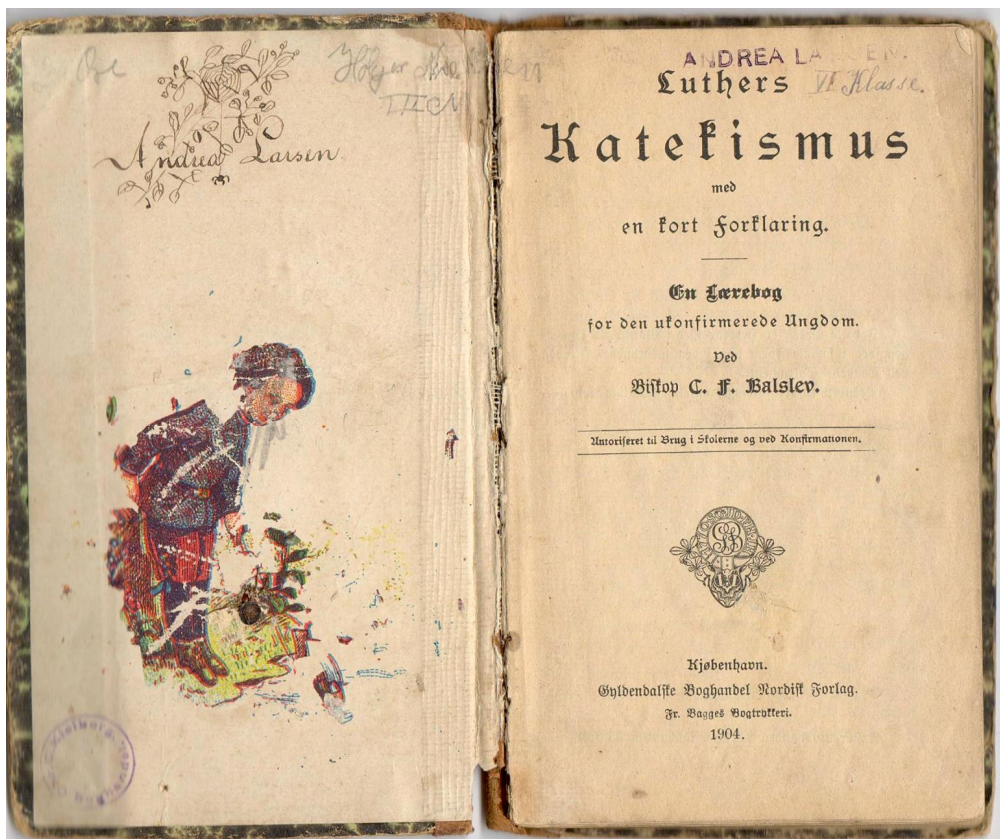
Trods alle evangeliernes hinanden modsat rettede udsagn at forstå dem som Jesu egne ord – lad gå. Men hvordan udlægningerne fra Paulus og frem kan få samme autoritære status må da undre, når evangeliets ord er 'Guds rige er inden i jer.'

Samfundsmæssigt er det da meget klogt med 'ti bud', for garantien for at det hver enkelts guds-rige-kontakt som legitimerer vore handlinger og ansvar ville give en højst usikker verden.

Det er ikke en dårlig ide at vi ud fra os selv danner en mening om vort livs mål – jeg kalder det altså livsmål. Vi kan svaje for vinden – men vi kan jo også holde fast i noget, være tro mod det valgte livsmål. Det er her jeg mener det ord tro hører hjemme, når vi taler religiøsitet.

Luthers Katekismus

Hvis valget ikke er sket ud fra egne erfaringer men ved at følge folk eller tekster som påberåber sig autoritet, og som ikke anerkender andres ret til andre livsmål, er det naturligvis en tro jeg ikke giver meget for – men det vil heller ikke være religiøsitet i min forståelse. Der er bare det ved det: at vi ikke kan skelne det ene fra det andet. Derfor har vi lovene, international ret, menneskerettigheder. Giver vi køb på dem, er det os selv, vi udsætter for fare. Hvis – og jeg siger jo: Når – der nu er en religiøsitet, som vi nok deler med andre, men som nu engang i bund og grund er den enkeltes egen erfaring, gælder det altså om for den enkelte om at få øje på den – dels udenom autoriteterne, dels udenom dem, der vil få dig til at fornægte din egen erfaring. Begge parter benytter sig af det ord tro. De sidste siger: Det er noget du tror – i betydningen 'bilder dig ind'. De første siger, at DE ved – så DU behøver kun at tro – i betydningen 'være trofast mod dem'.

Autoritet – hvordan. Luther bliver vel som en ny apostel. Jeg har ikke studeret teologi og forstår det ikke. Hans argumenter vandt gehør, men der fra til at blive den autoritet, han blev, er der vel et stykke vej? Han blev den autoritet, men for mig er han det ikke. Der er han en mand som formidler en mening, sine meninger om kristendom. I autoritativ form sandelig! ”Hvad vil det sige: Jeg tror på Gud? Jeg tror på Gud, det er: Jeg er ikke alene forvisset om at Gud er til, men jeg hengiver mig til ham med tillid og venter alt godt af ham.” Det er Luthers svar, men det er også det svar eleven skal give læreren og præsten, deraf formuleringen. ’Jeg’ er ikke Luther mere, det er mig, Per-Olof!

Jeg er medlem af Folkekirken, og må vel så have en mening om tro, ja ikke blot en mening, jeg må vel tro, jeg må vel være troende? Vi har en trosbekendelse, og på mine vegne har faster Sigrid svaret ja på spørgsmålet: Vil du døbes på denne tro?

Da jeg i skolen skulle lære at skrive, var det første der skete, at det første bogstav, jeg skrev, blev visket ud af læreren. Det var rigtigt skrevet, men skrevet for småt, det skulle stå mellem to streger i Svanemappen og række fra det nederste til det øverste. Behøvede hun viske det ud? Jeg har tit oplevet noget lignende senere, når en kollega i fritidsordningen, hvor jeg arbejdede, pillede et stykke håndarbejde op og begyndte forfra, ja måske endda færdiggjorde det derefter for barnet. Med troen er det ligedan: Andre har svaret for mig.

Det ord tro

'Troen' repræsenterer sandheden, og så er det da mærkeligt at lande på det ord tro! Til religionen hører religionsudøvelsen, ja for mange er det religionen. Er kultur vaner, er det ikke en kort forklaring. Religionsudøvelsen er i høj grad vaner. Det er vel det, Jesus gjorde op med. Vanskeligheden ved at skrive videre her fra er, at der ligger en forventning til forfatteren om så at skrive den positive fortælling om indholdet i religiøsitetens irrationale basis, for tvært i mod at forsvinde, ved at slippe af med ordet tro bliver kravet til 'hvad så' desto større. Her forventes tungetale! Jeg er imidlertid helt tilfreds med den begrænsning, at det taler jeg ikke om.

Jeg vil fortsætte med at tale om, hvordan jeg nåede til at jeg ville af med det ord tro. Jeg er som sagt medlem af Folkekirken. Kirken er baseret på biblen, Nye testamente i særdeleshed. Er det også min base? Nej. Teksten er som en backup, en støtte men ikke indhold. Det er derfor 'troen' (som bør hede noget andet) er forenelig med almindelig rationel optræden.

Tilværelsens ankerpunkt er ikke big-bang. Det er ikke udefra – ind men indefra – ud. Hvordan denne forståelse af tilværelsen indses, er svært at svare på. Påstanden i mit tilfælde er, at den har været der hele tiden og derfor unødvendig at formulere. For mig er spørgsmålet, hvad angår andre: hvornår blev den glemt, gemt væk?

Jeg er egentlig ikke i tvivl om, at Mamma er den skyldige i denne tryghed – kald det ikke overbevisning, for så vil det lyde, som om der var noget at bevise – hvad der netop ikke er – der er noget at holde fast i, arbejde for at holde fast i. Deraf fødtes disse linjer, da jeg var 14-15 år, sådan noget man kun vover at vise frem, når alderen har bidt sig fast:

Jeg lever efter skjulte spor,
og hvor jeg kommer frem, jeg tror,
at nu er jeg alene men –
så ser jeg sporene igen.

Man kan kalde det oplevelse. Kald det hellere erfaring, som er oplevet igen og igen, sommetider meget stærkt.

Hvad er liv? En dør gik op af sig selv.

Nogle har så evnet at formulere sig klarere om dette end andre. Nogen har kunnet vejlede andre – et stykke. For 'det sidste stykke' går du selv. Nej jeg er ikke gået det stykke, men sådan må det være. Religion er ikke baseret på bøger. Religion er baseret på oplevelsen. Bøgerne prøver at understøtte, men bliver et fængsel for tanken og skjuler for mange, hvad det handler om. Efter min målestok har fundamentalisterne misforstået ikke så lidt og lever egentlig efter samme målestok som en ateist. Det kan føre til ord som trovished.

Jesus anbefaler at bønnen foregår, når du er gået for dig selv og har lukket din dør. Skuespille 'bøn' gælder ikke. På Lillerød Skole blev der bedt Fadervor hver morgen af lærer Schmidt efter morgensangen. Bønnen greb næppe nogen. Sandt at sige var det ikke bønnen man hørte men lærer Schmidt – det var ikke populært og har sikkert virket kontra, utroværdigt er ordet.

Børn på 7-8 år – især fra indvandrerfamilier – spurgte mig: Tror du på Gud. Jeg svarede ja – uden at spørge igen. Voksne har jeg måtte svare, som jeg gjorde i Sandby Kirkeblad.

Kristian Leth og Eske Willerslev

HVAD ER MAGI? HVAD ER VIDENSKAB?

Kunstneren Kristian Leth har gennem de seneste fire år ført løbende samtaler med professoren og DNA-forskeren Eske Willerslev. De har talt om gener, fortiden og menneskets historie. Om eskimoer, aboriginals og indianere. Om ånder, myter og magi. Og sammen har de rejst til Australien.

Ingen af dem påstår at have alle svarene. Eske Willerslev fortæller åbent om alt det, han ikke ved; om sine uforklarlige oplevelser og om videnskabens begrænsninger som erfaringsmetode. Kristian Leth udforsker videnskabens historiske forhold til det, der ligger udenfor den; han fortæller om vodou i Haiti og ritualer dybt i junglen, om filosofi og religion.

På baggrund af disse dybe og underholdende samtaler har Kristian Leth skrevet bogens syv fortællinger om magi og videnskab. Her får man forfatteren og forskerens ord for, at livet ikke er så sort-hvidt, som nogle påstår.

HISTORIEN OM DET HELE er et generøst og eventyrligt forsvar for åbenhed og et inkluderende verdenssyn, der kan rumme den menneskelige erkendelses tilsyneladende to mest modsatrettede metoder: videnskab og magi.

Bagsidetekst Kristian Leth - Eske Willerslev: Historien om det hele.

Jeg prøver om jeg ikke kan komme et stykke videre. F.eks da jeg anmeldte Kristian Leth og Eske Willerslevs bog 'Historien om det hele'. Jeg sluttede: Bogens konklusion, at videnskaben ikke skal betragtes som afsluttet, men holde sig åben overfor de erfaringer, der ligger til grund for religioner i alle deres former fra animisme og fremad, kan ingen vel være uenig i. Selvom naturvidenskab bygger på måle og veje, har den ikke helt afskåret sig fra den erfaringsverden. Det er imidlertid vanskeligt at se, hvordan koblingen magi og videnskab skal kunne ske, bortset fra, som den sker i den enkelte – som her redegjort for af Eske Willerslev.

Hvad skal jeg som læser gøre? Jeg kan læse bogen med interesse, jeg kan da have tillid til, at Eske Willerslev har erfaret, hvad han nu siger, han har. Men hvor går grænsen? Moses havde sin erfaring med tornebusken, Muhammed med englen Gabriel. Skal vi tro på jer profeter, eller skal vi holde os til egne erfaringer – 'prøv ånderne', som der står hos apostelen Johannes? Naturvidenskaberne holder sig til, hvad der kan måles og vejes – selvom betydningen heraf i dag går langt ud over, hvad vi i dagligdagen mener hermed.

Så meget må da stå klart, at her spiller matematikken en hovedrolle. Kan man virkelig lade være med at kaste et blik på dette – redskab. Er det virkelig så fejlfrit, som det antages. Jeg tvivler, men i denne bog eksisterer det problem

ikke, så også derfor anser jeg titlen for noget af en overdrivelse. Vi holder os på fortællerplanet og en appel om åbenhed overfor en magisk tilgang til verden.

Når nu bogens kritik går på, at videnskaben unddrager sig viden ved kun at holde sig til, hvad der kan måles og vejes, må man nødvendigvis inddrage historien i denne kritik i større omfang, end sket er. Hvor i historien gik det galt– hvor skiltes viden og den såkaldte tro ad? Skal vi gå tilbage, eller er det muligt at man i videnskaben kan implementere åbenheden for det, som ikke kan måles og vejes? Mig forekommer det, at det er et nyt sprog, der skal til, for vi kan ikke skrue tiden tilbage. Eske Willerslevs og Kristian Leths erfaringer fra andre kulturer er gode til at udpege problemet, men har ikke vingefang til at løse det, hvad de da heller ikke selv påstår! Med en anden metafor: ingen af de to spor kan bare kobles på det andet, fremtiden ligger i et helt nyt spor.

Den hollandske matematiker Brouwer har sagt, at matematikken skal bygge på erfaringen: ”Der gives ikke sandheder, som ikke bygger på erfaringen”. Hvad vil ’erfaringer’ så sige? Enhver erfaring kommer ikke videre fra menneske til menneske uden begreber. Det er den mur, vi støder ind i. Hele vor begrebsdannelse må til debat, og ikke mindst talbegrebet! Er det begrebserfaring eller begrebskonstruktioner, vi omgives af i det sociale rum? Her stopper jeg, jeg har mindre end nogen svaret, men hvis nogen skulle være interesseret i at få uddybet min udgangsreplik, kan man finde mine overvejelser i min ganske oversete bog: ’Samtale med tiden’. Det er beretningen om et kuldsejlet projekt, som er forsøgt omsat til en slags skønlitteratur, mere digt end afhandling, ikke let at referere: om symboler, begreber, bevidsthed. Et par citater at slutte med:

”Begrebet åbner en dør, hvor der før var en mur, åbner for et hav, hvor der før var en afgrund.”

”Katastroferne rydder så mange borde, men jeg synes det må være muligt i betragtning af alt, der hvirvler rundt, at der er plads til, at noget andet vokser sig stærkt inden. Det er et spinkelt håb.”

Erfaring ikke konstruktion

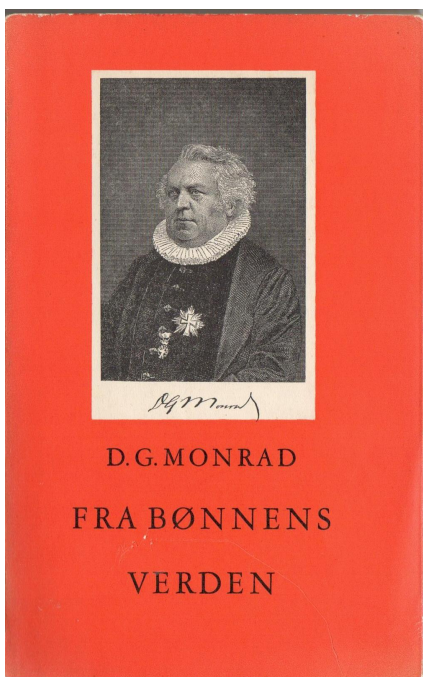
At gøre noget ved talbegrebet, som vel er nutidens stærkeste religion, var mig en overmægtig opgave, hverken erfaring eller intellekt stod mig bi! At sætte forventningen til et nyt begreb for religion forekom mig noget mindre og personligt nødvendigt. Bliver forventningen ikke indfriet så har jeg da formuleret den.

Jeg skulle skrive dette uden referencer til litteraturen, og gør dog altså et par afvigelser. Jeg læser Horace Engdahls aforismer og møder denne:

Alla intellektuelle teorier och övertygelser bliver likgiltiga när man står inför utplåningen. Det är som när barken fläpper drån det döende trädet. Våra meningar är alltså inte till för att förklara verkligheten Deras uppgift är att skydda oss från verkligheten, ungefär som ett träd måste skyddas mot uttorkning. Barken är trädets tänkande.

Jeg kan straks mærke, at jeg er på den anden banehalvdel. Hans udsagn er logisk nok – ud fra hans bestemte syn på verden, som jeg bare ikke deler. Jeg har vanskeligt ved at imødegå det, men enhver med en snert af følelse for religionen vil sikkert have det som jeg. Også uden at være tilsluttet nogen mening om liv efter døden. Religionen er oplevelsen af at indgå i noget større end en selv, uden at kunne forklare, hvordan det skulle føre til, at disse tanker ikke er spildt arbejde. Jeg vil ikke gøre mig til fortæller for en bestemt religion, blot få anerkendt, at religion skal kaldes noget andet end tro og tankespind. Derefter kan slagsmålet om indholdet gå videre!

Jeg synes det ord tro skal på den sorte liste, når det gælder religion, hvor andre snarere mener, at det er religion, der skal på den sorte liste. Men religion er så sikker som seksualdriften, men har det endnu sværere, når der skal formidles og med det ord tro er formidlingen kørt helt af sporet.

Hvis religionen ikke er indbildning, hvad er den så, hvordan erfarer man den? Det har den danske politiker og teolog D.G. Monrad skrevet en bog om: Fra bønnens verden. Jeg vil lade nogle citater fra hans indledning afslutte dette. Ikke fordi han er enig med mig i, at vi må af med det ord tro, men fordi religionen for ham bunder i en erfaring, ikke i en blind overtagelse af trosbekendelse eller det Grundtvigske 'det levende ord': "I bønnerne gør mennesket sine erfaringer om Gud og vinder den sikkerhed, der ikke kan nås gennem slutningers lange række. For den bedende bortfalder beviserne for, at Gud er til, thi Gud åbenbarer sin væren for åndens indre sans, ligesom solen åbenbarer sin tilværelse for øjet, der ser den. Ligesom man i naturvidenskaberne udgår fra erfaringer og kun ved skarpe iagttagelser når til erkendelse af sandhed, således når vi også i Åndens rige kun til kundskab om det evige gennem erfaringen. Denne kundskab adskiller sig fra botanik, mineralogi o.s.v derved, at

den henter sine erfaringer ikke fra den ydre natur, men fra bønnens verden. Den, der ikke gennem åndens anstrengelse i bønner søger at vinde disse erfaringer, vil lige så lidt kunne forstå talen om Gud og om, hvad der hører til Gudsrige, som den blinde vil kunne forstå, når man beskriver ham farverne, eller den døvstumme, når man taler til ham om tonerne.” Skuffelser og selvbedrag taler han om lidt længere fremme – de afværges ved udvekslingen mellem ligesindede, ja det er da at håbe, men det er i hvert fald ad erfaringens vej, han ser den religiøse skal finde vej. Mit forslag er så, at et andet begreb end det ord tro blive fundet. I de forgangne 150 år kom det ikke for dagen, og sker nok ikke lige med det første, men dette var så min randbemærkning til den sag.

